

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Том 105, 2020

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF HISTORY

Volume 105, 2020

АРХИЕПИСКОПИЯТА В ОХРИД ПО ВРЕМЕТО НА ЕПИРСКОТО ДЕСПОТСТВО (1204 – 1230)

ДАНИЕЛ ЦИЙМАН

Централноевропейски университет, Виена

Daniel Ziehmman. THE ARCHBISHOPRIC OF OHRID IN THE TIME OF THE DESPOTATE OF EPIRUS (1204 – 1230)

This paper aims at showing how the archbishops of Ohrid, first and foremost Demetrios Chomatenos, tried to develop their own position at the cost of the patriarchs of Constantinople. Demetrios' politics aimed at establishing Ohrid as one of the most important ecclesiastical centers in Europe's Orthodox Church. These ambitions were tied to the political destiny of the Despotate of Epirus; its downfall buried the ambitions of Demetrios. But despite the radical political changes during that time, Ohrid retained its great importance for the Orthodox Church in Southeastern Europe in the following centuries.

Keywords: The Archbishopric of Ohrid, Demetrios Chomatenos, Despotate of Epirus.

УВОД

Настоящата статия е посветена на един много интересен период в историята на архиепископията в Охрид, времето след възникването на Епирското деспотство. В този период архиепископията на Охрид се опитва да превземе част от функциите на Цариградския патриарх в европейската част на бившата Византийска империя. Най-успешният техен представител и най-блестящата фигура

от този период е без съмнение архиепископ Димитър Хоматин (1216 – 1236), от който са запазени многобройни документи. Неговите *Ponemata Diaphora* бяха издадени отново от Гюнтер Принцинг през 2002 г., заедно с подробен анализ на документите¹. Благодарение точно на тези документи събитията от онова време са по-познати на историците в сравнение с тези от по-ранни или по-късни епохи. Димитър Хоматин се опитва да утвърди Охридската архиепископия като патриаршия на Епирското деспотство. Този опит се проваля след битката при Клокотница (9 март 1230 г.), която слага край на имперските амбиции на Епир.

ОХРИД ПОД БЪЛГАРСКАТА ВЛАСТ

Превземането на Цариград от кръстоносците през 1204 г. води до големи промени не само за Византийската империя и за другите политически сили в района, но и за архиепископията в Охрид. С падането на Византийската империя и разпокъсването ѝ в три различни държави, империите на Никея, Трапезунд и Епир, архиепископията в Охрид придобива голямо значение². Голяма част от нея се намира в нововъзникналата Епирска империя³. От тази констелация се развива естествената връзка между владетелите на Епир и охридските архиепископи. При това не е съвсем ясно какво се случва с Охрид след 1204 г.⁴ В т. нар. *Partitio terrarum imperii Romaniae*, споразумението за подялбата на византийската територия от лятото на 1204 г., Охрид се присъжда на Венеция⁵. А какво се случва после?

¹ **Demetrij Chomateni** *Ponemata Diaphora*, rec. Günter Prinzing (CFHB v. 38. ser. Berolinensis). Berolini et Novi Eboraci, 2002.

² **Saint-Guillain, G., Schmitt, J. O.** *Fränkische Herrschaft im südlichen Balkan und den vorgelagerten Inseln.* – In: *Herrschaft und Politik in Südosteuropa von der römischen Antike bis 1300.* Hg. von Fritz Mitthof, Peter Schreiner und Jens Oliver Schmitt (Handbuch zur Geschichte Südosteuropas. Band 1). Berlin – Boston, 2019, S. 921 – 954, 927 – 933; **Angold, M.** *Byzantium in exile.* – In: *The New Cambridge Medieval History. Vol. V c. 1198 – c. 1300.* Hg. von David Abulafia. Cambridge, 1999, p. 543 – 568; **Nicol, D. M.** *The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires, 1204 – 1261.* – In: *The Cambridge Medieval History, new edition. Vol. IV: The Byzantine Empire. I. Byzantium and its Neighbours.* Ed. by Joan M. Hussey. Cambridge, 1966, p. 275 – 330.

³ **Nicol, D. M.** *The Despotate of Epiros, 1267 – 1479. A contribution to the history of Greece in the Middle Ages.* Cambridge, 1984.

⁴ **Demetrij Chomateni** *Ponemata Diaphora*, 11*, бел. № 48.

⁵ **Carile, A.** *Partitio terrarum imperii Romaniae.* // *Studi Veneziani*, 7 (1965), p. 125 – 305; *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig, mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante: Vom neunten bis zum Ausgang des fünfzehnten Jahrhunderts. 1. Teil (814 – 1205).* Hg. von Gottlieb Lukas Friedrich Tafel und Georg Martin Thomas. Wien, 1856, S. 473; **Oikonomidis, N.** *La décomposition de l'empire byzantin à la veille de 1104 et les origines de l'empire de Nicée: À propos de la'Partitio Romaniae.* – In: *XVe Congrès international d'études byzantines.* Athènes, Septembre 1976/ *Praktika* tu 15. Diethnus

Византийският историк от Никея Георги Акрополит (1217 – 1282) споменава, че епирският владетел Теодор Комнин Дука Ангел (1215 – 1230) получава след завземането на властта в Епир през 1215 г. много земи от италианците и българите. Той успява да покори Тесалия, Ахрида, Прилеп, Албанон и Драч⁶. Става ясно, че в момента, в който Теодор Комнин Дука покорява Охрид, той се намира на територията на България. Българите най-вероятно използват възможността, след битката при Одрин (14 април 1205 г.), да присъединят Охрид към своята територия. Точното датiranje на това присъединение обаче е трудно. Възможно е то да се е случило между 1205 и 1207 г.⁷ Още през 1205 г. българският цар Калоян (1197 – 1207) воюва срещу владетеля на Солун – Бонифаций Монфератски (1204 – 1207), и завзема стратегическата крепост Сяр⁸. Както отбелязва византийският историк Никита Хониат (ок. 1155 – 1215/6), след това той се отправя към Бероя (дн. Бер/ Верия, Гърция) и завладява всички крепости, които преди това са били подчинени на маркиз

synedriu byzantinōn spudōn. Rappports et co-rappports, vol. 1, Histoire, pt. 1, Forces centrifuges et centripètes dans le monde byzantin entre 1071 et 1261. Athen, 1976, преиздадена в: Byzantium from the ninth century to the fourth crusade. Studies, texts, monuments (Variorum collected studies series 369), Aldershot, 1992, p. 3 – 28; **van Tricht**, F. The Latin renovatio of Byzantium. The Empire of Constantinople (1204 – 1228) (The medieval Mediterranean: peoples, economies, and cultures, 400 – 1500 v. 90). Leiden, 2011, p. 47 – 53; **van Tricht**, F. The Byzantino-Latin Principality of Adrianople and the Challenge of Feudalism (1204/6 – ca.1227/28): Empire, Venice, and Local Autonomy. // *DOP*, 68 (2014), p. 325 – 342, 327.

⁶ Georgii Akropolitae Opera, 2 Bde. Hg. von August Heisenberg and Peter Wirth. Stuttgart, 1978, I, 14, p. 25; **Prinzling**, G. Die Bedeutung Bulgariens und Serbiens in den Jahren 1204 – 1219 im Zusammenhang mit der Entstehung und Entwicklung der byzantinischen Teilstaaten nach der Einnahme Konstantinopels infolge des 4. Kreuzzuges (Miscellanea Byzantina Monacensia 12). München, 1972, S. 14, 101, 114.

⁷ **Kravari**, V. Villes et villages de Macédoine occidentale (= Réalités byzantines 1). Paris, 1989, p. 40 – 41 (n. 75), 357.

⁸ **Geoffroy de Villehardouin**. La conquête de Constantinople. 2 t., éditée et traduite par Edmond Faral (Les classiques de l'histoire de France au Moyen Âge 18 – 19). Paris, 1972₃, II, p. 392 – 394; **Nicetae Chroniatae** Historia. Recensuit I. A. van Dieten. Pars prior. Praefationem et textum continens (CFHB. Ser. Berolinensis vol. 11, pars 1). Berolini et Novi Eboraci, 1975, p. 619; **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 129*, 171*, 177, 191, 276 (Nr. 48, 52, 81); **Nicol**, D. M. Refugees, mixed population and local patriotism in Epirus and Western Macedonia after the Fourth Crusade. – In: XVe Congrès international d'études byzantines. Athènes, Septembre 1976 = Praktika tu 15. Diethnus synedriu byzantinōn spudōn. Rappports et co-rappports, vol. 1, Histoire, pt. 1, Forces centrifuges et centripètes dans le monde byzantin entre 1071 et 1261. Athen, 1976, p. 3 – 33; **Божилев**, И. Фамилията на Асеневици (1186 – 1460). Генеалогия и просопография, София, 1994₂, с. 51 – 52; **Dall'Aglio**, F. L'immagine della Bulgaria in Occidente al tempo della IV crociata. // *Annuario. Istituto Romeno di cultura e ricerca umanistica di Venezia*, 5 (2003), p. 79 – 103, 98 – 99; **Madgearu**, A. The Asanids. The political and military history of the second Bulgarian Empire (1185 – 1280) (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450 – 1450 vol. 41). Leiden, 2017, p. 157 – 158, n. 154.

Бонифаций Монфератски⁹. Охрид се намира недалеч от Бероя и е възможно да е бил превзет точно по това време. Във всеки случай Охрид и голяма част на архиепископията попадат под властта на българите, които прогонват някои от епископите и ги заместват с други. В едно писмо на епископа на Керкира (Корфу), Педиадит (1202 – 1217/18), от 1213/1214, с което той отговаря на поканата на римския папа Инокентий III (1198 – 1216) за Четвъртия Латерански събор през 1205 г., епископът се оплаква, че свещениците са прогонени. С това той упреква папата, че изгонил архиепископът на Охрид, замествайки го с друг¹⁰. Тук може би става въпрос за Охридския архиепископ Йоан Каматир, който бил изгонен или сам избягал от приближаващите българи. По това време България е свързана с папството в Рим чрез църковна уния¹¹. Немският византист Гюнтер Принцинг предполага, че при споменатия тук нов архиепископ става въпрос за Василий Търновски, който бива ръкоположен като примас на България на 7 ноември 1204 г. от папския легат кардинал Лъв Бранкалеоне на Санта Кроче¹². Възможно е той да е ръкоположил и нов архиепископ на Охрид, за който обаче няма никакви свидетелства¹³.

Българското господство в Охрид продължава няколко години, но за това време няма много информация. Цар Калоян умира през 1207 г. по време на обсадата на Солун и управлението на Българското царство преминава в ръцете от цар Борил (1207 – 1218)¹⁴.

Охрид най-вероятно остава под българска власт до завземането му от Теодор Комнин Дука през 1215 г. Точното датироване на превземането на Ох-

⁹ **Nicetae Chroniatae** Historia, p. 620.

¹⁰ **Μανάφης**, К. А. Ἐπιστολὴ Βασιλείου Πεδιαδίτου μητροπολίτου Κερκύρας πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον Γ΄ καὶ ὁ χρόνος πατριαρχείας Μιχαὴλ Δ΄ τοῦ Αὐθωρειανοῦ. // *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 42 (1976/1977), σελ. 429 – 440, 435 – 438; **Prinzing**, G. Das Papsttum und der orthodox geprägte Südosten Europas 1180 – 1216. – In: *Das Papsttum in der Welt des 12. Jahrhunderts*. Hg. von Ernst-Dieter Hehl, Ingrid Heike Ringel und Hubertus Seibert (Mittelalter-Forschungen Bd. 6). Stuttgart, 2002, S. 137 – 184, 181 Anm. 145 und 146; **Sieben**, H. J. Basileios Padiadites und Innozenz III. Griechische versus lateinische Konzilsidee im Kontext des 4. Lateranense. – *Annuario Historiae Conciliorum*, 27/28 (1995/1996), S. 249 – 274, 249 – 250.

¹¹ **Prinzing**, G. Das Papsttum..., S. 166 – 174.

¹² *Ibidem*, S., 172, 182; Die Register Innocenz' III. 7. Pontifikatsjahr, 1204/05: Texte und Indices. Unter der Leitung von Othmar Hageneder bearb. v. Andrea Sommerlechner und Herwig Weigl gemeinsam mit Christoph Egger und Rainer Muraier, (Publikationen des Historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II. Abteilung, 1. Reihe, 7: Texte und Indices). Wien, 1997, Nr. 230, S. 409 – 411 (Калоян до Инокентий III.), Nr. 231, S. 411f. (Василий до Инокентий III.).

¹³ **Demetrij Chomateni** Ponemata Diaphora, 12*.

¹⁴ **Божилков**, И., **Гюзелев**, В. История на средновековна България VII – XIV век (История на България в три тома. Т. 1). София, 1999, с. 456 – 457 и 465 – 468; **Божилков**, И. *Фамилията на Асеневци...*, с. 69 – 77.

рид от Теодор Комнин Дука, който застава начело на епирската държава след убийството на брат си Михаил, е неясно¹⁵. Йоан Каматир вероятно отново е поставен за архиепископ след завземането на Охрид, но малко след това, още в същата или в началото на 1216 г., умира¹⁶. След него, вероятно още през 1216 г. или в началото на 1217 г., за архиепископ е поставен Димитър Хоматин¹⁷. През неговото управление Охридската архиепископия развива активна църковно-политическа дейност.

Проблематично остава отношението към духовниците, назначени от български епископи. Едно от неговите първи действия засяга българските епископи, които са ръкоположени по времето на българската власт в Охрид¹⁸. Димитър Хоматин пита митрополит Педиадит от Керкира за неговото становище спрямо епископите, които били ръкоположени по време на българското управление. Не е съвсем ясно за кои точно епископи става въпрос и кога те са били ръкоположени. Един църковен събор в Епирската империя от 1218 – 1219 г. решава въпроса¹⁹. На него се оформят две групи: първата включва привърженици на по-строга, а втората на по-умерена позиция, които обсъждат необходимите мерки. По разпореждане на епирския владетел Теодор Комнин Дука се приема по-умерената позиция. Ето един цитат от решението в превод на българския историк Иван Снегаров (1883 – 1971):

Ръкоположените в Загора епископи-българи безвъзвратно да се отстранят от всички епархии, които заемаха, като престъпили каноническата точност и преданието и като такива, които получили епископския чин чрез светска власт; да се утвърдят живите законни архиепери, които са се върнали в епархиите, гдето са били избрани, и да се поставят нови в тия епархии, гдето предишните канонически архиепери не са останали между живите; да се признае степента на ръкоположените от тях иподякони, дякони и свещеници и да се позволи на тях да свещенодействуват с останалия клир [...]²⁰

¹⁵ **Georgii Akropolitae** Opera. Ed. Heisenberg/ Wirth, I, 14, p. 25; **Nicol**, D. M. The Despotate of Epiros..., p. 4.

¹⁶ **Снегаров**, И. История на Охридската архиепископия. Т. 1. От основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците. София, 1995 (1924), с. 207.

¹⁷ Пак там, с. 207 – 208; **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, S. 14*.

¹⁸ **Nicol**, D. M. Refugees..., p. 22; **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 18* Nr. 8/H und 146/PMσ; **Prinzling**, G. Die Bedeutung Bulgariens..., S. 139 – 144; **Podskalsky**, G. Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865 – 1459. München, 2000, S. 79 und 496 – 497.

¹⁹ **Nicol**, D. M. Refugees..., p. 22; **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 18* Nr. 8/H und 146/PMσ; **Prinzling**, G. Die Bedeutung Bulgariens..., S. 139 – 144; **Podskalsky**, G. Theologische Literatur..., S. 79 und 496 – 497.

²⁰ **Снегаров**, И. История..., с. 134; **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 146/PMσ.

В историографията това решение понякога бива интерпретирано като насочено срещу българите и като мярка за изчистването на епирския клир от хората, които не са гърци²¹. Но аргументацията на решението не използва етническа терминология. Официалната причина е неправилното отстраняване на предишните свещеници и намесването на светската власт в църковни въпроси.

РЪКОПОЛАГАНЕТО НА СВ. САВА

Едно събитие, което води до коренни промени, е ръкополагането на св. Сава като архиепископ на автокефалната Сръбска църква. Сава, който след раждането си се именува Растко, е син на сръбския владетел Стефан Неманя. През 1191/1192 г. той постъпва в светогорския манастир *Св. Пантелеймон*. По-късно насърчава създаването на други няколко манастира в Сърбия. През 1217 г. Сава взема участие при коронацията на брат си Стефан от един папски легат, който му донася корона от папа Хонорий III (1216 – 1227). През 1219 г. той посещава Никея и се среща с Цариградския патриарх Мануил I Сарантин (1216/7 – 1222) и император Теодор I Ласкарис (1205 – 1222). През 1219 или в началото на 1220 г. Мануил Сарантин и Теодор I Ласкарис основават автокефалната Сръбска архиепископия и обявяват Сава за първия сръбски архиепископ²². С това те се намесват директно в юрисдикцията на Охридския архиепископ и ограничават неговата архиепископия. Димитър Хоматин остро реагира на това действие. Той пише известното синодално писмо до Сава²³. В него Охридският архиепископ обръща внимание на неправилното ръкополагане на Сава, който не бил даже и епископ. Освен това твърди, че в този момент няма император, който да има правото да приложи това решение. Охрид бил отговорен за Сърбия и с това и за назначаването на епископи там.

²¹ Снегаров, И. История..., с. 134.

²² Dölger, Fr., Wirth, P. *Regesten der Kaiserkunden des oströmischen Reiches von 565 – 1453* (Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Reihe A, Regesten Abt. 1, T. 3). München, 1977, Nr. 1703a; Prinzing, G. *Das Papsttum...*, S. 166; Prinzing, G. *Die Bedeutung Bulgariens...*, S. 155f. u. 169; Rohdewald, St. Sava. – In: *Religiöse Erinnerungsorte in Ostmitteleuropa*. Hg. von Meinolf Arens, Thomas Wunsch, Stefan Rohdewald, Joachim Bahlcke. Berlin, 2013, S. 591 – 598; Свети Сава, приредил Томислав Јовановић, Нови Сад, 2010; Станковић, В. Стефан Немањић и његов брат Сава у списима Димитрија Хоматина, Византијски свет на Балкану, Уредници Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић и Радивој Радић. Београд, 2012, с. 211 – 218; Miljkovic, B. Sava, Stefan Radoslav and Demetrios Chomatens. // *ЗПВИ*, 52 (2015), p. 259 – 275; Marjanovic-Dušanic, S. Charisma and authority: Toward a hagiographic portrait of St. Sava. // *ЗПВИ*, 52 (2015), p. 277 – 289.

²³ Demetrii Chomateni *Ponemata Diaphora*, 179* – 182*, Akte Nr. 86 ПС; Prinzing, G. A Quasi Patriarch in the State of Epiros: The autocephalous archbishop of „Boulgaria“ (Ohrid) Demetrios Chomatens. // *ЗПВИ*, 41 (2004) (Festschrift Sima Ćirković), p. 165 – 182, 166.

Сърбия се намирала в епископията на Рас (т. е. Рашка) и епископът на Рас е ръкоположен от архиепископа на Охрид. Ако Сава би искал да стане епископ с мисионерска цел, то това нямало смисъл, защото Сърбия вече била християнизирана. Освен това Сава бил принудил епископа на Призрен да изостави катедрата си (да се оттегли). Ако Сава имал желание да стане епископ, би трябвало да се обърне към архиепископа на Охрид и към неговите епископи. Тогава те щели да изпълнят желанието му. Имал обаче време да поправи стореното. Ако ли не, щял да бъде отлъчен от Църквата.

Това писмо е било обект на много дискусии²⁴. Интересно е мнението за липсата на император през това време. Владетелят на Епир Теодор Комнин Дука все още не е коронясан. Димитър Хоматин отрича царското достойнство и на Теодор I Ласкарис, който е в изгнание в Никея. Тонът на писмото е строг, но едновременно с това и дипломатичен. То предлага изход: преди всичко ръкополагане от самия Димитър Хоматин. Без да го изразява ясно, писмото признава, че основаването на автокефалната архиепископия в Сърбия вече е факт, така че връщане назад няма. По време на сръбския владетел Стефан Радослав (роден около 1192 г. и починал след 1235 г.), крал на Сърбия (1227 – 1234), който бил женен за Анна, дъщерята на Теодор Комнин Дука, отношенията между Сърбия и Охридската архиепископия се подобрили.

Винаги, когато има възможност, Димитър Хоматин се намесва във важни църковни решения. Добър пример за това е епископията Сървия. Под негово влияние на 12 май 1223 г. един събор в Охрид избира по нареждане на Теодор Комнин Дука нов епископ за горепосочената епископия, без да се консултира с тогавашния цариградски патриарх в Никея Герман II (1223 – 1240)²⁵.

КОРОНАЦИЯТА НА ТЕОДОР КОМНИН ДУКА ПРЕЗ 1227 Г.

Новата ситуация след основаването на Латинската империя през 1204 г. и стабилизирането на трите държавни формации, наследнички на Византийската империя, се отразило и на Цариградския патриарх, чийто авторитет значително намалява. Това става ясно и в отношението с архиепископията в Охрид, която изведнъж получава голямо влияние в рамките на новосъздадената Епирска империя. Истинско съперничество между патриарсите на Цариград и архиепископите в Охрид очевидно не е имало до този момент. Нито архиепископ Лъв (1037 – 1056), нито Теофилакт Охридски (1088/92 – след 1126 г.) поставят положението на Цариградския патриарх под въпрос²⁶. Димитър Хоматин оба-

²⁴ **Снегаров**, И. История..., с. 136 – 141; **Podskalsky**, G. Theologische Literatur..., S. 88, Anm. 361.

²⁵ **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 20*.

²⁶ **Büttner**, E. Erzbischof Leon von Ohrid (1037 – 1056). Leben und Werk (mit den Texten seiner bisher unedierten asketischen Schrift und seiner drei Briefe an den Papst).

че забелязва, че неговите предшественици са прекалено покорни на патриарсите²⁷. След 1204 г. ситуацията се променя. По това време всеки от отделните наследници на Византийската империя може да изказва претенции към нейната корона. Това важи и за Епирската империя със съответните последици за Охрид, която става най-значимата архиепископия. Охридските архиепископи се намесват и в делата на Цариградската патриаршия. Това се отнася за епархиите, които всъщност са подчинени на Цариградския патриарх, като митрополиите на Навпакт, Керкира, Драч, Неа Патра (Νέα Πάτραι), Лариса, Солун и Филипи²⁸.

Новите претенции на Охрид по времето на Димитър Хоматин се открояват във връзка с едно събитие, което винаги ще бъде свързано с неговото име. Най-значителното дело за архиепископията на Охрид по това време е коронацията в Солун на 29 май 1227 г. на Теодор Комнин Дука за „василевс на ромеите“. Година и половина преди това той вече е обявен император, но сега бива миропомазан и коронясан официално за такъв. Първоначално е било предвидено актът на коронацията да бъде извършен от Солунския митрополит Константин Месопотамит, но той се отказва от тази задача²⁹. Сведения за станалото се съдържат в произведенията на византийските историци Георги Акрополит, Теодор Скутариот (роден ок. 1230 г., митрополит 1277 – 1282 г.) и Никифор Григора (1294 – 1359), както и в писмата на Охридския архиепископ до Цариградския патриарх на Никея Герман II. Георги Акрополит и Теодор Скутариот само споменават това събитие. Акрополит пише следното:

Българският архиепископ Димитър обаче му възложил царската диадема, като казал, че е независим и не е длъжен да дава никому отчет, и затова имал право да помазва за царе, когото си поиска, където си поиска и когато си поиска.

По-късно пишещият Никифор Григора се изказва доста критично по негов адрес и определя поведението на Димитър Хоматин като несъответстващо

Bamberg, 2007; **Mullett**, M. *Theophylact of Ochrid. Reading the letters of a Byzantine archbishop* (Birmingham Byzantine and Ottoman monographs v. 2). Aldershot, 1997.

²⁷ **Demetrii Chomateni** *Ponemata Diaphora*, 24*, Akte Nr. 114/PIΔ; **Gelzer**, H. *Ungedruckte und wenig bekannte Bistumsverzeichnisse der orientalischen Kirche II.* // *BZ*, 2 (1893), S. 22 – 72, 58.

²⁸ **Demetrii Chomateni** *Ponemata Diaphora*, 17*; **Prinzing**, G. *Das Kaisertum im Staat von Epeiros: Propagierung, Stabilisierung und Verfall.* – In: [To Despotato tēs Ēpeirou]: *Praktika Diethnous Symposiou gia to Despotato tēs Ēpeirou*: Arta, 27 – 31 Maiou 1990 = *The Despotate of Epirus: Proceedings of the International Symposium “The Despotate of Epirus”*: Arta, 27 – 31 May 1990. Hg. von Evangelos Chrysos. Arta, 1992, S. 17 – 30, 23; **Prinzing**, G. Die “Antigraphe” des Patriarchen Germanos II. an Erzbischof Demetrios Chomatenos von Ohrid und die Korrespondenz zum nikäisch-epirotischen Konflikt 1212 – 1233. – In: *Miscellanea Agostino Pertusi III* (= *Rivista di studi bizantini e slavi*, 3 (1983 (1985))), S. 21 – 64, 21 – 24.

²⁹ **Demetrii Chomateni** *Ponemata Diaphora*, p. 20*.

на закона³⁰. При това той посочва използването на теорията за „Прима Юстиниана“ от страна на Димитър Хоматин, която според него не съдържа правило за ръкополагането на император³¹.

Изглежда обаче, че точно тази теория стои в основата на оправданието на Димитър Хоматин. Защото тази коронация предизвиква съпротивата на Цариградския патриарх, както това става ясно от кореспонденцията с него. В едно свое писмо патриархът пита откъде Димитър Хоматин взема правото за миропомазването и коронясването на един император. От своя страна Охридският архиепископ се опитва да се оправдае за намесата си в правомощията на патриарха. Подробният отговор на Димитър Хоматин се основава на теорията за „Прима Юстиниана“. Според тази теория, съобразно новела 131 от том 5. на Василики (τὰ βασιλικὰ), архиепископията на „Прима Юстиниана“, т. е. Охрид, е на трето място в църковно отношение след папата в Рим и патриарха на Цариград. Поради това архиепископът на Охрид има право да короняса император³².

На граница между XI и XII в. се развива т. нар. теория на „Прима Юстиниана“, която гласи, че архиепископията на „Прима Юстиниана“, основана от император Юстиниан I (527 – 565) през 535 г., е идентична с Охридската архиепископия. Гюнтер Принцинг обръща внимание на факта, че титлата архиепископ на „Прима Юстиниана“ е използвана от архиепископ Йоан Комнин през 1157 г. по време на църковен събор в Цариград³³. Тази теория не само е разпространена и бива използвана по това време, както стана ясно по-горе, но успява дори да се утвърди.

Въпреки това, че патриархът не приема акта на коронясване от страна на Охридския архиепископ, остава забележителен фактът, че идентификацията на Охрид с „Прима Юстиниана“ е възприета и от Цариград, както доказва една привилегия, дадена от император Михаил VIII Палеолог (1259 – 1282) за Охридската църква от 1272 г.³⁴

³⁰ **Georgii Akropolitae** Opera. Ed. Heisenberg/ Wirth, I, p. 34; **Theodori Scutariota** Synopsis chronike. Ed. C. Sathas (= Bibliotheca Graeca medii aevi 7). Paris 1894, p. 468; **Nicephori Gregorae** Byzantina historia Graece et Latine I. Ed. Ludwig Schopen, Imanuel Bekker. Bonnae, 1829, p. 26.

³¹ **Turlej**, S. Justiniana Prima. An underestimated aspect of Justinian's church policy. Translated by Anna Sosenko (Jagiellonian Studies in History vol. 7). Kraków, 2017; **Naxidou**, E. An Aspect of the Medieval History of the Archbishopric of Ohrid: its Connection with Justiniana Prima. // *BSI*, 64 (2006), p. 153 – 167; **Prinzing**, G. Entstehung und Rezeption der Justiniana-Prima-Theorie im Mittelalter. // *BBG*, 5 (1978), S. 269 – 287; **Zlatarski**, V. N. Prima Justiniana im Titel des bulgarischen Erzbischofs von Achrida. // *BZ*, 30 (1929/1930), S. 484 – 488.

³² **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 24* и Nr. 114/PIA.

³³ **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 16*; **Prinzing**, G. Entstehung..., S. 273 – 276.

³⁴ **Dölger**, Fr., **Wirth**, P. Regesten Abt. 1, T. 3, Nr. 1992; S. 270; **Prinzing**, G. Entstehung..., S. 270, 276.

Коронацията на Теодор Комнин Дука има много по-значими последиствия³⁵. През 1228 г. се стига до схизма между Охрид и Цариградската патриаршия в Никея.

Ситуацията се променя радикално след битката при Клокотница през 1230 г.³⁶ Охрид попада отново под властта на Българското царство. Мечтата на Димитър Хоматин да стане патриарх на една истинска Ромейска империя се проваля³⁷. Охридската архиепископия остава важен и влиятелен църковен център, който изживява многобройни политически промени, но губи статута си на най-важната църковна институция на държавата, към която принадлежи по това време.

³⁵ **Madgearu**, A. The Asanids, p. 200; **Bredenkamp**, F. The Byzantine empire of Thessaloniki (1224 – 1242). Thessaloniki, 1996, p. 69 – 79, 109, 157 – 165; **Soustal**, P. Thrakien. (Thrakē, Rodopē und Haimimontos) (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften Bd. 221). Wien, 1991, S. 105; **Данчева-Василева**, А. България и Латинската империя (1204 – 1261). София, 1985, с. 120; **Asdracha**, C. La région des Rhodopes aux XIIIe et XIVe siècles. Étude de géographie historique (Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie 49). Athen, 1976, p. 241; **Nicol**, D. M. The Despotate of Epiros. Oxford, 1957, p. 60 – 63; **Longnon**, J. L'Empire latin de Constantinople et la principauté de Morée. Paris, 1949, p. 162 – 164.

³⁶ **Madgearu**, A. The Asanids..., p. 200 – 203; **Божилков**, И., **Гюзелев**, В. История..., с. 484 – 487; **Гюзелев**, В. Битката край Клокотница (9 март 1230 г.) в средновековния историко-литературен спомен и в народното предание. // *PBG*, 35 (2011), № 4, с. 41 – 54.

³⁷ **Demetrii Chomateni** Ponemata Diaphora, 27*.